

З досвіду колег

Великосельська О.М.,
провідна бібліотекарка
науково-методичного відділу НБ ХНУ

Поєднання традиційних заходів та дистанційних інтерактивних методів у просвітницькій діяльності бібліотек України

У статті представлений досвід просвітницької діяльності книгозбірень України в період карантинних обмежень.

***Ключові слова:** просвітницька діяльність, нові форми роботи, проєктна діяльність, читання, імідж бібліотек*

Зниження інтересу до читання – загальносвітова тенденція. Вона зумовлена глобалізацією, ЗМІ та бурхливим розвитком індустрії розваг, що, у свою чергу, спричиняє витіснення книги як джерела одержання інформації та соціальної практики.

Письменник Андрій Кокотюха у своїй статті в газеті «Література Україна» від 30 березня 2019 року, керуючись даними соціологічних опитувань, наводить такий факт: протягом року 60% українців не прочитали жодної книги – ані паперової, ані електронної.

На підставі цього він стверджує, що за межами книжкових свят, фестивалів, клубів книжка... цікавить чим далі, тем меншу кількість українців. За даними Українського інституту книги лише 8% українців є щоденними читачами (за 2020 р.). На жаль, сумна статистика.

Міністерство культури та інформаційної політики

України проводило в лютому – березні цього року громадське обговорення проєкту Стратегії розвитку читання на 2021 — 2025 рр. «Читання як життєва стратегія». Цей документ розроблено через необхідність кардинальних змін у підходах до промоції читання задля всебічного та гармонійного розвитку особистості.

Поки що книжка як витвір мистецтва і надалі залишається в тренді. На сьогодні головна місія бібліотеки – зберегти книжку як одне із надбань людства для майбутніх поколінь і популяризувати її серед читацького загалу.

Виконуючи культурно-просвітницьку та культурно-дозвілєву функції, сучасні книгозбірні визначають одним із пріоритетних напрямів своєї роботи соціокультурну діяльність та розроблення довготривалих соціокультурних проєктів.

Наприклад, в Національній бібліотеці України імені Ярослава Мудрого розроблено та діють чимало проєктів, зокрема: Шевченкознавчі студії, клуб «Бібліотека і місто», літературно-музична вітальня «Гармонія Всесвіту», кіномистецька вітальня, арт-галерея тощо. Їх інноваційний характер визначається сполученням широкого спектра традиційних форм соціокультурної діяльності з модернізованими прийомами, а також активним застосуванням інформаційно-комунікативних технологій та мультимедіа.

Сінтез цих складових позитивно впливає на якість заходів, їх наочність, естетику, ефективність засвоєння інформації відвідувачами.

Цікаві, ексклюзивні проєкти пропонує своїм читачам Львівська обласна бібліотека для юнацтва імені Романа Іваничука:

Проєкт «#ЗаЖиве» – реалізується у форматі спілкування з успішними людьми, лідерами думок, які, крім усього, розповідають про роль книги в історії їхнього успіху.

Проєкт «Театр у бібліотеці». Це неформальні зустрічі в бібліотечному просторі з акторами та режисерами львівських

театрів, камерні вистави шкільного театру Українського католицького університету «На Симонових стовпах», «Театру у кошику» тощо.

А концепція проєкту «Літературно-мистецький балкон» базується на використанні безпосередньо балкона бібліотеки, що виходить на площу Ринок, для проведення інтерактивних перформансів, виступів вуличних поетів і музикантів, театралізованих дійств тощо.

Балкон будинку архієпископів, в якому розміщена книгозбірня, задіяний також у проєкті «Листи до Джульєти онлайн». Цей проєкт задуманий як аналогія до традиції, що склалася у молоді, залишати листи до героїні безсмертного твору В. Шекспіра під балконом у м. Вероні.

Молоді львів'яни мають змогу поділитися думками у форматі електронного листа. Відповіді на ці послання готуються за допомогою професійного психолога.

Проєкт «Стильна Бібліотека» впроваджує унікальну практику фотоподій у стінах книгозбірні. Бібліотека надає своє приміщення для різних фотосесій та залучає своїх однодумців-фотомайстрів для висвітлення образу «нового» бібліотекаря – відкритого, комунікабельного, а отже, цікавого і неординарного в умінні популяризації читання.

На базі інформаційно-ресурсного центру «Вікно в Америку» реалізується проєкт «Обличчя свободи», який проводиться у форматі коротких інтерв'ю з людьми, які побували в США. Цільова аудиторія – молодь від 18 до 25 років.

Цікавий і на сьогоднішній день актуальний - проєкт «Булінг. Не будь жертвою, не будь кривдником». У заходах беруть участь психологи та представники правозахисних органів.

Сьогодні величезну роботу проводять Бібліотеки в соціальних мережах з метою систематичного інформування онлайн-аудиторії про книжковий ресурс, а також допомагають

читачам зорієнтуватись у безмежній кількості видань та обрати книжку відповідно до своїх смаків та уподобань. Підраховано, що в середньому на день людина витрачає 44 хвилини на перегляд повідомлень у фейсбуці.

У червні 2019 року в найбільшому житловому районі м. Львова - Сихові (в 7 км від центру міста) розпочала свою роботу WIKI бібліотека. Це надсучасна медіатека Wiki, яка поєднує в собі комфортний простір для читання, обговорень, надихаючих лекцій і зустрічей. Медіатека охоплює 175 м², куди можуть приходити як діти, студентська молодь, так і дорослі. Бібліотека покликана стати штабом вікіпедистів, де будуть проводити регулярні зустрічі та обговорення актуальних тем. Нова інтерактивна бібліотека несе цінності відкритого доступу до знань. Це місце зустрічі, творчості, активного читання і навчання.

Плануючи карантинні заходи, врахувавши можливості та загрози, працівники WIKI бібліотеки зосередилися на кількох питаннях: «що ми можемо?», «що потрібно нашій аудиторії?», «чого вимагає поточний момент?» і окреслили напрями діяльності, які доцільно було розвивати впродовж карантину, а саме:

1. почали створювати унікальний контент для соцмереж;
2. проводити онлайн-заходи і генерувати власну відеопродукцію;
3. підтримувати віртуальну взаємодію з аудиторією;
4. активізувати онлайн співпрацю з партнерами;
5. розробляти легкий і позитивний контент.

Розпочали працівники філії свою діяльність з розроблення відеоконтенту для сторінки у фейсбуці, адже саме він викликає найбільшу зацікавленість серед підписників.

Як з'ясували співробітники бібліотеки, одним із бонусів карантину стала можливість запропонувати для участі в людей, які мешкають в інших містах, країнах, тобто спікерам значно

простіше виділити годину часу для розмови онлайн, ніж приїхати в інше місто.

Ще одним викликом для бібліотекарів стало залучення аудиторії. Якщо до початку карантину бібліотекарі багато спілкувалися з відвідувачами офлайн і знали їхні потреби, то в умовах самоізоляції і припинення обслуговування потрібно було шукати нові орієнтири для комунікації.

Виникає запитання: про що можна спілкуватись, якщо бібліотека закрита? Один із варіантів відповіді - про домашню бібліотеку. Так, на фейсбук-сторінці було створено рубрику #домашня_бібліотека, в якій бібліотекарі ставили запитання про книги, які є вдома, і підписники активно реагували на таку ініціативу. Питання торкалися стосунків читачів з їхніми книгами (приміром, книга в якій хотілося переписати фінал; книга, яку я ніколи не позичаю; книга, що змінила моє життя тощо). Люди охоче відповідали на позитивні, дотепні запитання.

У бібліотеці було започатковано ряд проєктів, зокрема, #ЧасЕксперта і #ЧасЕкспертки, в яких партнери бібліотеки ділилися своїми професійними знаннями, актуальними під час самоізоляції та ін. На перетині відеоконтенту і партнерства розвернувся дочірній проєкт з людьми, які займаються літературою або читанням професійно.

Щотижня на бібліотечній сторінці у фейсбуці публікується розважально-книжковий контент, який нагадує про бібліотеку і активізує аудиторію. До прикладу, гра на уважність, жарт. Такий контент популярніший, ніж інформаційний чи добірки книг, адже дає змогу приємно й цікаво провести вільний час, гортаючи стрічку новин.

А Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека на своїй сторінці у фейсбуці започаткувала книжкову платформу «Прочитай. Книгозбірня.»

Особлива увага надається творам сучасних культових письменників, класиків та призабутих авторів, рейтинговим

виданням, переможцям літературних конкурсів та премій України; книжкам, удостоєних Букерівської, Нобелівської премій, «Ангелус» Європейського Союзу, світовим бестселерам за версією газети «Нью-Йорк Таймс», компанії «Амазон». Широко популяризується творчий доробок місцевих літераторів.

На платформі рекламуються нові серії книжок, які нещодавно з'явилися на книжковому ринку України, а саме: «Золота полиця», «Українська поетична антологія», «Детективна агенція ВО», «Горизонти фантастики», «Чумацький шлях».

Бібліотекарі творчо підходять до цього процесу, намагаючись у найкращому ракурсі представити видання. Рекламуються тільки ті книги, які є у фондах книгозбірні.

Своїм досвідом роботи в умовах карантину поділилися бібліотекарі ЦБС Мелітопольської міської ради. Справжнім викликом для бібліотекарів стало проведення віртуального конкурсу читців, який вже полюбився багатьом містянам (<https://www.facebook.com/groups/konkurs.chteczov/>). Цього разу він був присвячений Всеукраїнському дню вишиванки. На оголошення в соціальних мережах неочікувано відгукнулася значна кількість охочих з усіх куточків України. Загалом у конкурсі взяли участь понад 80 декламаторів у віці від 5 до 70 років. Завдяки цьому заходу кількість підписників на сторінки бібліотеки в соцмережах збільшилася на 600.

Вперше працівники ЦБС Дніпровського району м. Києва вийшли в прямий ефір, провівши онлайн майстер-клас до Великодня (<https://www.facebook.com/biblioteka.v.mayakovskogo/>). Проаналізувавши успіхи й помилки першого досвіду, працівники інших книгозбірень взяли й собі до справи, готуючи онлайн майстер-класи до різних свят. Щотижневу рубрику в соцмережах «Я рекомендую!», в якій читачі діляться своїми враженнями від прочитаної книжки та рекомендують її іншим, бібліотекарі перетворили на онлайн-челендж «Я читаю!». У віртуальному

форматі також відбулися спілкування з цікавими людьми «Посиденьки в бібліотеці», онлайн-читання з письменниками, віртуальні виставки творчих робіт, фотоквести.

Співпраця бібліотеки з ізостудією «Веселка», яка розпочалася наприкінці минулого року, втілилася в період карантину в новий проєкт «Відеошкола малювання». На своїх відеомайстер-класах тривалістю до 10 хвилин незвичайні викладачі - юні художники - навчають користувачів соцмереж малювати в різних жанрах.

А пізнавальні ігри на знання української та світової літератури, створені в опанованому співробітниками бібліотеки онлайн-сервісі Learning Apps.org, припали до вподоби багатьом користувачам різного віку.

Культурно-просвітницька робота бібліотек закладів вищої освіти на сучасному етапі вирізняється різноманітністю форм та засобів проведення. Бібліотекарі приділяють увагу не лише інформаційному напрямку роботи, а й виховному, формуючи світогляд студента, його художній смак, культуру, громадську свідомість і різнобічні інтереси.

У своїй діяльності бібліотекарі широко запроваджують мультимедійні ресурси, використовують як традиційні, так і інтерактивні методи в проведенні просвітницьких заходів.

Але місія бібліотеки - залучення студентської молоді до читання - при цьому не змінилась, а лише придбала нову глибину і зміст, отримала новий потенціал.

Наразі мультимедійні ресурси використовуються практично у всіх напрямках діяльності і без них не повинен обходитися жоден великий бібліотечний захід.

Організація і проведення просвітницьких заходів з використанням технічних засобів, як-от: телемости, віртуальні конференції, круглі столи, літературні вітальні з електронними презентаціями, бібліотечні проєкти - все це сприяє формуванню

іміджу бібліотеки як сучасного культурного та інформаційного центру.

Звичайно, необхідно постійно вдосконалювати нові форми і методи залучення читача в бібліотеку через впровадження інноваційних форм бібліотечного обслуговування, активізуючи програмно-проектну діяльність, розвиваючи соціальне партнерство з різними організаціями та установами місцевої громади, впроваджуючи в практику роботи бібліотек проведення інтерактивних заходів. Інтерактивні форми передбачають обов'язкове включення в сценарій заходу аудиторії, яка стає учасником дійства, якого потребують від глядача певних дій, знань, вчинків.

Інтерактивні, діалогові форми більш дієві, і пояснюється це просто — побачене і почуте людиною запам'ятовує на 50-60%, а те, в чому вона брала участь - на 90%.

На сьогоднішній день існує багато різноманітних інтерактивних форми залучення читачів до бібліотеки. Вони поділяються на:

- ◆ театралізовані,
- ◆ інтерактивно-ігрові,
- ◆ інтелектуально-пізнавальні,
- ◆ художньо – прикладні.

У свою чергу «Театралізовані» поділяється на:

- ◆ літературно-музичні композиції,
- ◆ тематичний концерт,
- ◆ публіцистичну виставу,
- ◆ змагання команд КВК,
- ◆ театралізовану виставу,
- ◆ інтерактивну виставу,
- ◆ виставу форум-театру тощо.

Ось ще одна класифікація інтерактивних форм проведення просвітницьких заходів. Вона більш чітка і логічна:

- ◆ Діалогові,

- ◆ Ігрові,
- ◆ рекламно-інформаційні,
- ◆ небібліотечні заходи.

Діалогові (театралізовані читання, інформ-діалоги, клуби за інтересами, літературно-театральні кафе, музично-літературні театри, театри-імпровізації, онлайн-театралізації літературних творів, літературні телемости, дискусійні гойдалки, круглі столи).

Ігрові (літературні аукціони, інтелектуальні казино, брейн-ринги, літературні марафони, вебіграшки, скайп-конференції, майстер-класи митців, літературні пазли, жива виставка, бібліотечне лото).

Небібліотечні заходи (арт-кафе, арт-паті, кіноклуби, ток-шоу) та інші.

Рекламно-інформаційні (буктрейлери, буккросинги, віртуальні виставки, віртуальні мандрівки, флешмоби, буксейшн, бібліомікс, бібліотечний уік-енд, бібліотечний десант, бібліотечний бульвар, вуличні акції, скайп-заходи, літературні блоги, культурологічні медіастудії тощо).

Сьогодні бібліотеки активно проводять апробовані часом такі інтерактивні заходи:

➤ Бібліосутінки, або «ніч у бібліотеці». Особливістю таких заходів є масштабність, час та тривалість проведення; створення умов для творчого дозвілля.

➤ Бенефіс читача – це форма представлення загалу активних користувачів бібліотеки. Мета заходу – розкриття багатогранності неординарної особистості та її читацьких смаків; привернути увагу до справ, які вона робить на користь бібліотеки; викликати у присутніх на заході прагнення до систематичного читання завдяки спілкуванню з репрезентатором бенефісу.

➤ Диспути, дебати – публічне обговорення теми, яке передбачає зіткнення різних точок зору на одну проблему.

➤ Круглі столи – це форма публічного обговорення або висвітлення якоїсь теми.

➤ Сторітелінг (від англ. «storytelling» – розповідання історій) – спосіб передавання інформації через певні історії.

➤ Токшоу.

➤ Флешмоби (від англ. «flash» – спалах, «mob» – натовп) – заздалегідь спланована масова акція, під час якої велика кількість людей оперативно збирається в громадському місці, протягом кількох хвилин виконує узгоджені дії і потім швидко покидає місце акції.

➤ Перформанси.

Бібліотечна спільнота продовжує шукати шляхи боротьби за увагу молодих людей в умовах кризи читання. Сучасні бібліотекарі засвоїли технологію підготовки відеороликів, створення бутрейлерів тощо.

Бібліотеки проводять конкурси коміксів, фанфіків, ведуть блоги, тобто намагаються перетворити конкурентів книги та читання на помічників.

Комп'ютерна гра, розроблена власноруч, - ще один доречний інструмент професіонала-бібліотекаря. Переваги комп'ютерної гри: поєднання цікавості зі змістовністю. Темою гри може стати книга, життя та творчість будь-якого письменника, культура рідного краю, історія України, ресурси та послуги бібліотеки тощо.

Сьогодні вже з'являються онлайн-сервіси, за допомогою яких можна розробити власну гру. Їх ще досить небагато, але з розвитком інформаційних технологій їх вибір зростатиме.

Літературна Печа-куча (яп., *балаканина*) – це методологія презентації коротких доповідей, спеціально обмежених за формою і тривалістю, на неформальних конференціях PechaKucha Nights. Виступаючий представляє доповідь-

презентацію із 20 слайдів, кожен слайд демонструється 20 секунд, після чого автоматично змінюється на наступний. Таким чином тривалість доповіді обмежена 6 хвилинами 40 секундами або 6 хвилинами. Доповіді слідує одна за іншою. Кількість доповідей зазвичай варіюється від 8 до 12.

Серед багатьох інноваційних форм роботи з читачами все більшої популярності набувають квести. Застосування саме цієї розважально-ігрової форми роблять бібліотеку місцем, де завжди цікаво, куди хочеться приходити якомога частіше.

«Знайомство з бібліотекою» – під такою назвою співробітники книгозбірні м. Кропивницький провели квест-екскурсію для молодіжної аудиторії з метою повернути увагу до книгозбірні, підсилити як імідж безпосередньо бібліотеки, так і імідж людини, яка читає.

А бібліотека м. Миколаєва стала ініціатором проведення вуличних букквестів як інтерактивного формату популяризації краєзнавчої літератури та знань серед молоді міста.

Цікаво і творчо працюють книгозбірні України. Бібліотекарі освоюють комунікативні, ігрові, креативні, розвиваючі технології бібліотечної діяльності; використовують свої творчі знахідки, нові, неординарні, самобутні та оригінальні форми. Застосовують також форми, запозичені з клубної, театральної, музейної, проектної галерейної діяльності, які значно поживляють спілкування у бібліотечному закладі.

Сьогодні в умовах пандемії COVID-19 бібліотекарі проводять просвітницькі заходи в режимі онлайн, використовуючи переважно застосунок ZOOM та в режимі Skype- зв'язку.

Поєднання традиційних заходів та дистанційних інтерактивних, презентаційних, мультимедійних, мобільних методів та форм у проведенні просвітницьких заходів дозволять активізувати читачку і творчу зацікавленість реальних і потенційних відвідувачів бібліотек, дозволять бібліотеці набути

високого статусу в інформаційному і культурному просторі, підвищити її престиж, зробити читання більш привабливим.

Книгозбірні України, незважаючи на вимушену самоізоляцію, як і раніше, залишаються на зв'язку зі своїми читачами та продовжують культурну, інформаційну й просвітницьку діяльність в режимі онлайн з надією на майбутню очну зустріч у бібліотеках після завершення карантину.

Список використаних джерел:

1. Брага Г. Робота міських бібліотек в умовах карантину/Г. Брага // Бібліотечний форум: історія, теорія, практика. - 2020.- № 4. -С 27-28.

2. Вовнюк І. Бібліотека для юнацтва: нові ролі в нових реаліях /І. Вовнюк // Бібліотечна планета. - 2020.- №2.- С.24-27.

3. Ковалькова Т. Фейсбук як метод популяризації книги / Т. Ковалькова, О. Гавенко // Бібліотечний форум: історія, теорія, практика. - 2020- №1. - С.8-9.

4. Олейніченко Ю. Бібліотечний квест – простір для ідей/ Ю. Олейніченко // Бібліотечний форум: історія, теорія, практика. -2019. - №1.- С.25-27.

5. Федорів Ю. WIKI бібліотека у Львові: перші здобутки/ Ю. Федорів // Бібліотечна планета.- 2020.- №2.- С.22-23.